

"מורנו" להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

דיני מוקצה (שיעור 12)

גדרי בסיס לדבר האסור

יחידה מספר 48

בשיעור הקודם למדנו את הכללים והיחס בין בסיס לדבר האסור וביטול כלי מהיכנו. בשיעור זה נברר את גדרי הבסיס לדבר האסור.

גדרי הנחה מדעת האוסרת את טלטול הבסיס

בשיעור הקודם למדנו את המשנה –

משנה מסכת שבת פרק כא משנה ב

האבן שעל פי החבית – מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות – מגביה, ומטה על צדה, והיא נופלת. מעות שעל הכר – נוער את הכר והן נופלות

עליה נאמרו דברי הגמרא –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמב עמוד ב

גמרא. אמר רב הונא אמר רב: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח - נעשה בסיס לדבר האסור... מעות שעל הכר - אמר רב חייא בר אשי אמר רב: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח - נעשה בסיס לדבר האסור

רב מבאר שהיתר המשנה להטות את החבית ולנער את הכר תקף רק אם החפץ נשכח, ולא הונח. בלשונו אין סתירה בין שתי המילים הללו. ניתן להניח חפץ ולאחר מכן לשכוח אותו במקומו, ויתכן מצב בו חפץ הגיע למקום מסוים, ואנו מודעים לכך היטב. על כרחנו שההגדרה קצת אחרת. לכאורה ה"מניח" מניח את המוקצה על החפץ במטרה שהוא ישמש כבסיס, ואילו ה"שוכח" אינו מתכוון להניח את החפץ על המוקצה לטווח ארוך. עלינו לחדד את משמעות ההבחנה בין ההנחה לבין השכחה.

הטעם והגדר של קריטריון ההנחה

כאמור, לכאורה הנחה היא הנחה מכוונת, ואילו שכחה היא הנחה ללא תשומת לב. כמה כוונה דרושה בכדי להגדיר את ההנחה כהנחה האוסרת את הטלטול הבסיס?

תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קצנ

אשר שאלתני אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ לפני שבוע או יותר, כמו שרגילים להניח חפצים זה על זה בתיבה, אי שרי לנער המוקצה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס? ודקדקת הכי מפי נוטל בפרש"י (שבת קמב: ד"ה אלא בשכח), לשונך משמע דלא נעשה שום דבר בסיס א"כ הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה לעצמו, כהאי גוונא לא חשיב מניח אלא שוכח

השואל רומז לשתי סיבות להקל ולא להגדיר את החפצים עליהם מונח המוקצה כבסיס לדבר האסור –

- מכיוון שהניח את המוקצה על החפץ זמן רב לפני השבת.
- מכיוון שהמוקצה מונח על חפצים המונחים זה על זה בתוך תיבה.

ננתח כל אחת מהשאלות הללו –

הנחה סתמית, והנחה זמן רב קודם השבת

דרך ההבחנה בין מניח ושוכח, תרומת הדשן מסביר על מה מבוסס דין בסיס לדבר האסור –

הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקצה, מפני שמקצה דעתו ממנו

בסיס לדבר האסור נאסר מכיוון שהנחת המוקצה עליו מקצה אותו משימוש. אם אדם יודע שיש מוקצה על החפץ שלו בכניסת השבת, הוא גם יודע שיהא אסור לטלטל את הבסיס. השוכח, לעומת זאת, אינו מקצה את הבסיס מדעתו, ולכן הוא לא יוקצה משימוש. מתוך הגדרה זו נובע החילוק שנאמר בגמרא. מכיוון שאיסור טלטול בסיס לדבר האסור נובע מהקצאת הבסיס מטלטול, איסור זה ייווצר רק כאשר המוקצה הונח על הבסיס מתוך מודעות¹. מתי המודעות הזו צריכה להיות? סמוך לבין השמשות. כך דייק השואל מדברי רש"י –

רש"י מסכת שבת דף קמב עמוד ב

אלא בשכח - ששכח האבן עליה בין השמשות, ולא מדעת תרומת הדשן דייק כך גם מדברי הרמב"ם –

רמב"ם הלכות שבת פרק כה הלכה יז

...השוכח מעות על הכר וצריך לכר נוער את הכר והן נופלות, ואם צריך למקום הכר נוטל את הכר והמעות עליו. אבל אם הניח המעות מערב שבת על הכר או הניח האבן על פי החבית הרי אלו אסורין לטלטלן, ואפילו ניטלו המעות והאבן שהרי נעשו בסיס לדבר האסור

לדברי הרמב"ם חפץ הופך לבסיס לדבר האסור אם מתקיימים שני תנאים – 1. הנחה. 2. בערב שבת! מכך מכריע תרומת הדשן –

בנדון דידן, שהיה נח המוקצה על החפץ לפני זמן מרובה, נראה אפילו הניחו בתחילה בכוונה ולא בדרך אקראי שרי, משום דבערב שבת נעשה שוכח

מכיוון שמה שמקבע את איסור הבסיס הוא המודעות בכניסת השבת, תרומת הדשן מכריע שאם החפץ הונח זמן רב קודם השבת, ונשכח שם, לא נעשה בסיס לדבר האסור. הבית יוסף מנתח את שתי הראיות, עליהן פסיקתו של תרומת הדשן מבוססת –

בית יוסף אורח חיים סימן שט (לסעיף ד')

כתוב בכתבי מה"ר ישראל (תרומת הדשן ח"ב) סימן קצ"ג דלא מיקרי מניח אלא כשמניח בערב שבת, אבל אם הניח קודם לכן שרי, משום דבערב שבת נעשה שוכח. ודקדק כן מדברי הרמב"ם ... ואין נראה לי משם ראייה, דאיכא למימר דכל קמי שבתא ערב שבת קרי ליה. אלא שהביא עוד ראייה ממאי דפירש רש"י (קמב:) לא שנו אלא בשוכח ששכח האבן עליו בין השמשות ולא מדעת וזו ראייה טובה, אלא שלפי זה, אפילו בהניח בערב שבת, כל ששכח בין השמשות הוה ליה למישרי!

הבית יוסף אינו מקבל את ראיית תרומת הדשן מלשון הרמב"ם. אמנם ברמב"ם ערב שבת מחכר, אך אין הכרח לומר שכוונתו היא 'ערב שבת' בדווקא. הראיה מדברי רש"י חזקה יותר. חסרונה – שהיא מוכיחה יותר מדי! מלשון רש"י נשמע שהפיכת הבסיס לבסיס לאיסור תלויה במודעותו של האדם בכניסת שבת בלבד, בלא תלות כלל במה שאירע קודם לכן! מצד אחד, הבית יוסף אומר שיש ממש בראייתו של תרומת הדשן מדברי רש"י. מצד שני, לכאורה היא מוכיחה יותר מדי. מה אנו עושים עם זה? נשים לב לפסיקת מרן הבית יוסף בשו"ע –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שט סעיף ז

... אם הניחם עליה מדעתו, על דעת שישארו שם בכניסת השבת, אסור להטות ולנער

מלשונו משמע שבכדי שהבסיס ייאסר, יש צורך בכוונה חיובית שהמוקצה יהיה מונח על הבסיס בכניסת השבת. מניין זה עולה? מהסברא של תרומת הדשן. תרומת הדשן מבחין בין הנחה ביום ששי, לבין הנחה בימים הקודמים. מהי הסברא העומדת מאחורי הבחנה זו? נשוב לסברא היסודית שכתב תרומת הדשן. מה שאוסר את הבסיס הוא שבכניסת השבת הבסיס הוקצה להחזקת המוקצה. הבית יוסף שואל – אך מהו הגבול? האם המשמעות היא שאם יניח את המוקצה רבע שעה לפני בין השמשות וישכח ממנו הבסיס ייאסר? מתוך כך מסיק הבית יוסף שזה תלוי בכך שבשעת ההנחה ישנה מודעות שהמוקצה יהיה שם בכניסת השבת. המשנה ברורה מגדיר את גבולות המחלוקת –

¹ שאלה למחשבה: בשיעור הקודם למדנו את המחלוקת אם המוקצה היה מונח בכניסת שבת, אך כוונת המניח הייתה להסיר את המוקצה במהלך השבת. האם הגדרתו של תרומת הדשן מסתדרת לשתי השיטות שלמדנו שם?

משנה ברורה סימן שט ס"ק יח

אבל אם הניחם בכונה בחול, ולא היה דעתו בפירוש שישארו שם בשבת, ואחר כך שכחם שם, מקרי שוכח [כתבי מהרא"י]. ודעת הבי"י דאפילו הניחם בערב שבת, כל שלא היה דעתו בפירוש שישארו שם בכניסת שבת, ובבין השמשות שכחו לסלק – גם זה הוא בכלל שכח

שער הציון סימן שט ס"ק כ

כן נראה לי ברור בדעת מהרא"י, דמיירי שלא בפירוש, רק בסתמא, דאם רוצה לומר שהיה דעתו לסלק בכניסת השבת – בודאי גם הוא מודה, דאף אם הניח בערב שבת, מותר באופן זה, אלא ודאי דמיירי בסתמא, וסבירא לה דבערב שבת אפילו בסתמא חשיב כאילו כוון שישארו גם בשבת, אבל בשאר ימי החול צריך שיכוון בפירוש שישארו על כניסת שבת, והבית יוסף חלק עליו, דהנחה בערב שבת גם כן דינא הכי

המשנה ברורה אומר כך –

אם מראש הניח על דעת שהמוקצה יישאר שם בכניסת שבת – ברור שאין חולק שאין צורך במודעות נוספת בכניסת השבת. על כך ודאי שאין מחלוקת.

אם מראש, כאשר הניח את המוקצה, התכוון להסירו לפני השבת, ושכחו שם – גם במקרה זה אין חולק שטלטול הבסיס אינו נאסר, מכיוון שמעולם לא התכוון להקצות את הבסיס (שוב – תרומת הדשן ביאר שהבסיס נאסר מחמת הקצאתו כחלק מהמוקצה בכניסת השבת).

אם כך, באיזה מקרה חלקו? במקרה שהניח ללא מודעות לכך שהחפץ עשוי להיות מונח שם בכניסת השבת. מקרה שאין בו כוונה. לכן השו"ע מדגיש שההנחה נעשתה על דעת שהמוקצה יישאר במקומו בכניסת השבת. חשוב לציין – גם במקרה זה, מוסכם שלא הקצה את החפץ כבסיס לאיסור, ועל כן לא ייאסר כדין בסיס לדבר האסור. חידושו של תרומת הדשן הוא רק שאם הניח באופן סתמי בערב שבת, יש להניח שבכל זאת, הייתה לו מודעות מסוימת לכך שהשבת קרבה. הבית יוסף אומר שאם ראייתו מבוססת על דברי רש"י, אין לכך הכרח.

מה עלה בחכתנו?

ראשית, הסברא היסודית של תרומת הדשן – מה שאוסר את הבסיס הוא הקצאת הבסיס לשימוש המוקצה במהלך השבת.

שנית – לעניין הלכה – אם הניח את המוקצה על הבסיס במודעות לכך שהבסיס יישא את המוקצה לזמן מה, הכולל את השבת, המוקצה ייאסר, גם אם אינו זוכר את המוקצה והבסיס בכניסת השבת. אך אם מראש, בשעת ההנחה, התכוון להסיר את המוקצה לפני כניסת השבת, הבסיס לא ייאסר, גם אם לא עשה זאת בפועל.

אם הניח את המוקצה על הבסיס באופן סתמי, בזמן שסביר שלא חשב על כך שהמוקצה יישאר מונח על הבסיס בכניסת השבת, גם במצב זה הבסיס אינו נאסר.

תרומת הדשן מגדיר שכל הנחה הנעשית ביום ששי בהכרח כוללת מודעות לכך שהשבת קרבה. לעומתו, הבית יוסף אומר שאין בכך הכרח, ומסתבר שלשיטתו רק הנחה סתמית הסמוכה לשבת תאסור את הבסיס. הגרש"ז לקח את הדברים צעד נוסף קדימה –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק כ הערה קעח

שמעתי מהמגרש"ז אויערבך דאם מניח מוקצה על דבר מותר, על דעת שיהא מונח כל השבת, מכל מקום אם אחר כך נמלך וגמר בדעתו להסיר את המוקצה מבעוד יום, אלא ששכח, אין זה חשיב בסיס

כאמור, תרומת הדשן הגדיר שאיסור הבסיס תלוי בכך שהבסיס מוקצה ל"נשיאת" האיסור בין השמשות. מתוך כך השש"כ מכריע שאפילו אם ההנחה נעשתה על דעת כך שהמוקצה יישאר על הבסיס בשבת, אין זה אוסר את הבסיס עדיין, עד שמצב זה יישאר בכניסת השבת. ממילא, אם האדם שינה את דעתו, והתכוון להסיר את המוקצה מהבסיס לפני כניסת השבת – הבסיס אינו נאסר.

הנחה באקראי

כאמור, השואל בתרומת הדשן ביקש להתיר את הבסיס משני טעמים. ניתחנו את האחד. נעבור לשני.

תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קצג

אשר שאלתני אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ לפני שבוע או יותר, כמו שרגילים להניח חפצים זה על זה בתיבה, אי שרי לנער המוקצה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס? לשונך משמע דלא נעשה שום דבר בסיס אלא אם כן הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי, כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה לעצמו, כי האי גוונא לא חשיב מניח אלא שוכח. נראה דאם הונח המוקצה בדרך זה בין השמשות בערב שבת אין לך ראייה מפני רש"י להתיר, דאיכא למימר דוקא בשוכח שלא מדעת כשכבר היה נח עליו לא נעשה בסיס, אבל במניח בערב שבת, אפילו באקראי, הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקצה מפני שמקצה דעתו ממנו

פעמים רבות אנשים מניחים חפצים בארונות, בארגזים, במגירות, ללא הבחנה בדיוק על מה החפץ הונח. האדם התכוון להניח את החפץ במגירה, אך לא שם לב בדיוק על מה בתוך המגירה החפץ הונח. האם מצב זה עונה על הקריטריון להקצאת הבסיס שהציב תרומת הדשן? תרומת הדשן מכריע שכן. אם האדם מודע לכך שהמוקצה מונח על הבסיס, סיבת ההנחה איננה משפיעה על הפיכתו לבסיס. ברם, המג"א חלק על תרומת הדשן, מכוח הסברא שלו עצמו!

מגן אברהם סימן שט ס"ק ו

ולי נראה פשוט כדברי השואל ... במניח באקראי, כמו שכתבתי לעיל, לכולי עלמא לא נעשה בסיס²

דווקא מתוך הסכמה עם הגדרתו של תרומת הדשן, המג"א מיקל. הוא מכריע שהנחה אקראית תמיד נעשית מתוך חוסר מודעות על מה המוקצה הונח, ולכן הנחה אקראית אינה יוצרת בסיס לדבר האסור. המחלוקת בין המג"א והתורה"ד, אם כן, אינה בעצם הגדרת הבסיס האקראי, אלא רק בשאלה אם הנחת המוקצה ביום ששי בהכרח נעשית מתוך מודעות ליצירת הבסיס. עצם הטענה שהנחה אקראית, שאין בה כוונה להניח את המוקצה דווקא במקום זה על חפץ זה, אינה מייצרת בסיס לדבר האסור, מוסכמת. (ישנו דמיון מסוים בין שתי המחלוקות. תרומת הדשן, בשני המקרים, מניח מודעות משמעותית של האדם – מודעות לכך שהיום יום ששי, ובערב תכנס שבת, ומודעות לכך שאם הניח את המוקצה על חפץ בתוך הארגז, טלטול החפץ נאסר. הבית יוסף חולק על ההנחה הראשונה, והמג"א על השנייה). רוב הפוסקים מסכימים לדברי המג"א –

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שט סעיף ט

אין ההיתר נעשה בסיס לאיסור אלא אם כן הניחו עליו בכוונה לאיזה צורך בין לצורך האיסור עצמו בשביל שיתיישב עליו בטוב כגון מעות שעל הכר בין לצורך דבר אחר המותר כגון אבן שעל פי החבית אבל אם הניחו עליו בדרך אקראי שלא בכוונה לאיזה צורך שצריך לו שיהיה מונח עליו אלא כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות מקום לכל חפץ בשולי התיבה לא נעשה זה בסיס לזה ודינו כשוכח וכן המשנ"ב (סימן ש"ט ס"ק י"ח) פוסק לסמוך על המקלים כשיש צורך.

דעת בעלים

בתחילת השיעור הקודם למדנו את הגמרא –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מד עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: מטה שיחדה למעות, הניח עליה מעות - אסור לטלטלה, לא הניח עליה מעות - מותר לטלטלה. לא יחדה למעות, יש עליה מעות - אסור לטלטלה, אין עליה מעות - מותר לטלטלה, והוא שלא היו עליה בין השמשות

מיטה שלא יחדה למעות ויש עליה מעות - אסור לטלטלה. כמובן שזה נכון רק בהתאם לכללים שלמדנו. תוספות (שאף את דבריהם למדנו בשיעור הקודם) מפרטים את התנאים –

תוספות מסכת שבת דף מד עמוד ב

יש עליה מעות אסור לטלטלה – על כרחנו במניח איירי, דבשכח תנן פרק נוטל (לקמן קמב:) "מנער הכר והן נופלות". ובמניח בשבת איירי, דבהניח מבעוד יום והיו עליה בין השמשות, אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה, כדקאמר בסיפא דמילתיה. וקשה, דאיך יכול להיות שמניח לדעת בשבת? וי"ל כגון שהניח נכרי או תינוק לדעת ישראל ... כגון שהניחם לדעת ישראל כדי להסירם אחר שעה

² בשלב זה אין לנו את הכלים להתמודד עם ראיותיו של המגן אברהם. נשוב אליהם בהמשך

הברייתא מסתיימת באמירה שאם המעות היו על המיטה בין השמשות, אסור לטלטלה, אפילו אם אינם עליה בהמשך השבת. אם כך, במקרה הקודם של הברייתא, בו "יש עליה מעות", אך לא היו שם בין השמשות, כיצד המעות, האסורות בטלטול, הונחו על המיטה באמצע השבת? בעלי התוספות מבארים שהמעות הונחו שם במהלך השבת על ידי נכרי. אם נכרי הניח אותם על המיטה, הרי שהבעלים לא הניח את המעות! מבארים בעלי התוספות – הנכרי הניח את המעות על דעת הבעלים.

מדיון זה של בעלי התוספות אנו למדים שני יסודות חשובים –

א. ה'מניח' – האוסר הוא רק בעליו של הבסיס. אם אדם אחר מניח מוקצה, גם אם יעשה כך בכוונה גמורה, זה לא יהפוך את החפץ לבסיס לדבר האסור.

ב. אם אחר (נכרי או כל אחד אחר) הניח על דעת הבעלים, זה נחשב כהנחה של הבעלים.

כאמור, מה שאוסר את הבסיס הוא הקצאת הבעלים את החפץ מטלטול. אדם אחר לא יכול להקצות את החפץ מטלטול, אלא אם כן הבעלים מודע ומסכים לכך. אם הוא אינו מודע, או שההנחה נעשית בניגוד לרצונו, הרי שלא הקצה את הבסיס מטלטול. הרמ"א מביא את הדברים להלכה –

הגהת הרמ"א על השולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שט סעיף ד

אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו, לא אמרינן דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר של חבירו שלא מדעתו

❖ הרחבות – עשה את הבסיס כזכות לחברו בלא ידיעתו

לסיכום:

בגמרא (מסכת שבת דף קמב ע"ב) רב אומר שבסיס לדבר האסור נאסר רק אם המוקצה הונח, ולא נשכח, על הבסיס. תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קצ"ג) מבאר שאיסור טלטול הבסיס לדבר האסור הוא מפני שהאדם מקצה דעתו מהבסיס, מכיוון שמודע לכך שהמוקצה ימנע את טלטולו. מהגדרה זו נובע שתנאי הכרחי שהבסיס יאסר, היא המודעות של המניח לכך שהמוקצה הונח על הבסיס.

מתוך הגדרה זו נבחנו מספר מצבי ביניים –

הנחה סתמית, והנחה זמן רב קודם השבת

אם הניח את המוקצה על הבסיס במודעות לכך שהבסיס יישא את המוקצה לזמן מה, הכולל את השבת, המוקצה ייאסר, גם אם אינו זוכר את המוקצה והבסיס בכניסת השבת.

אך אם מראש, בשעת ההנחה, התכוון להסיר את המוקצה לפני כניסת השבת, הבסיס לא ייאסר, גם אם לא עשה זאת בפועל. אם הניח את המוקצה על הבסיס באופן סתמי, בזמן שסביר שלא חשב על כך שהמוקצה יישאר מונח על הבסיס בכניסת השבת, גם במצב זה הבסיס אינו נאסר.

תרומת הדשן מגדיר שכל הנחה הנעשית ביום ששי בהכרח כוללת מודעות לכך שהשבת קרבה. לעומתו, הבית יוסף סובר שאין בכך הכרח, ומסתבר שלשיטתו רק הנחה סתמית הסמוכה לשבת תאסור את הבסיס.

מתוך כך הש"כ מכריע שאפילו אם ההנחה נעשתה על דעת כך שהמוקצה יישאר על הבסיס בשבת, אין זה אוסר את הבסיס עדיין, עד שמצב זה יישאר בכניסת השבת. ממילא, אם האדם שינה את דעתו, והתכוון להסיר את המוקצה מהבסיס לפני כניסת השבת – הבסיס אינו נאסר.

בסיס אקראי

האם הנחה המוקצה במקום בו רגילים לאחסן חפצים (מגירה, ארון, ארגז וכדו') על גבי דברים שמותר לטלטלם הופך את החפצים שבהם לבסיס לדבר האסור?

על סמך החלק הקודם, תרומת הדשן אומר שאם המוקצה הונח ביום ששי, הרי שהמניח מודע לכך שאסור את טלטול החפצים שתחתיו. לעומת זאת, במשך השבוע אדם אינו חושב על חפצים כ'מוקצה', ועל כן הבסיס לא ייאסר.

המג"א מסכים עם העיקרון של תרומת הדשן, ועל בסיסו הקל יותר. המג"א פוסק שכל הנחה אקראית אינה אוסרת, מכיוון שהאדם לא מתכוון לאסור את הבסיס.

הפוסקים מתירים לסמוך על המג"א בעת הצורך (שו"ע הרב, משנה ברורה ועוד).

כוונה להסיר בין השמשות

מתוך הגדרת תרומת הדשן מתברר שהבסיס ייאסר בטלטול רק אם ישנה מודעות להקצאת הבסיס משימוש בכניסת השבת. כך נלמד מדברי רש"י (דף קמ"ב ע"ב ד"ה "אלא"). הבית יוסף מציין לאור זאת שאפילו אם הניח בערב שבת, ושכח בין השמשות, היה מקום להקל.

הפוסקים לא הקלו עד כדי כך. אם החפץ הונח מתוך ידיעה, יש צורך בכוונה חיובית להסיר את המוקצה מהבסיס לפני שבת בכדי שלא יהפוך לבסיס. אם הניח את המוקצה בכוונה תחילה ומתוך מודעות, ובכניסת השבת החפץ לא היה בתודעתו, ודאי שהחפץ יהיה בסיס. אך הגרש"ז פסק שאם התכוון להסיר את המוקצה לפני השבת, הבסיס אינו בסיס לדבר האסור, גם אם לא הספיק להסיר את המוקצה בפועל.

דעת בעלים

בתחילת השיעור הקודם הובאה הגמרא (דף מ"ד ע"ב) בה רב יהודה אומר בשם רב שמיטה שאינה מיוחדת למעות תהפוך לבסיס לדבר האסור אם מעות מונחות עליה בין השמשות. אם המעות אינן מונחות עליה בין השמשות, אסור לטלטל את המעות כל עוד המעות עליה.

כיצד המעות הונחו עליה במהלך השבת? בעלי התוספות מבארים שהמעות הונחו על ידי נכרי וכדו'. אם כך, ישראל לא הניחם, אז מדוע בסיפא נאמר שהמיטה נעשית בסיס לדבר האסור? בעלי התוספות מבארים שהנחת הנכרי תייצר בסיס לדבר האסור רק אם הניח מדעת הבעלים.

אנו למדים מכך שהבסיס נאסר רק אם ההנחה נעשתה על ידי, או מרצון, בעל הבסיס. וכ"פ הרמ"א (סימן ש"ט סעיף ד).

מהו "בסיס"?

משנה מסכת שבת פרק ד משנה ב

טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי והן נופלות

אסור לטלטל את גיזי הצמר בשבת. לא מדובר כאן בשוכח, שהרי מדובר באדם שטמן את קדירותיו בגיזי צמר בכוונה תחילה. אם כך, מדוע מותר ליטול את הכיסוי ולהפיל את גיזי הצמר שעליו? מדברי הגמרא בהמשך משמע שאכן יש איסור בדבר –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף נא עמוד א

טמן וכיסה בדבר הניטל בשבת, או טמן בדבר שאינו ניטל בשבת וכיסה בדבר הניטל בשבת - הרי זה נוטל ומחזיר. טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת, או שטמן בדבר הניטל בשבת וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת, אם היה מגולה מקצתו - נוטל ומחזיר, ואם לאו - אינו נוטל ומחזיר

רש"י מבאר שכוונת הגמרא היא לאסור את הפלת המוקצה, מכיוון שזהו בסיס לדבר האסור!

רש"י מסכת שבת דף נא עמוד א

... טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל, או אפילו טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל, אם אין מקצת פיה מגולה - לא יטול, דאין לו במה יאחזנה. ואם תאמר: יפנה סביבותיה, הואיל ודבר הניטל הוא, ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי, כי ההיא דתנן לקמן: האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, ואם היתה בין החביות - מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת, הא אוקימנא התם בשכח, אבל במניח - נעשה בסיס לדבר האסור!

בעלי התוספות מקשים על רש"י שתי קושיות –

תוספות מסכת שבת דף נא עמוד א

וקשה, דאי חשיב הכא כמניח, אם כן במגולה מקצתה היאך נוטל ומחזיר, מה בין זה לאבן שעל פי החבית דאסרינן במניח אפילו להטותה על צדה? ועוד קשה לר"ת, דהא תנן 'נוער את הכיסוי והן נופלות', אפילו אינן מגולות מקצתן!

ראשית, למדנו שאם נעשה בסיס לדבר האסור, אין הבדל בין כיסוי חלקי וכיסוי מלא! שנית, במשנה בה פתחנו את הפרק מפורש שניתן להפיל את ההטמנה המוקצת! בדף מ"ט רש"י מפרש את המשנה –

רש"י מסכת שבת דף מט עמוד א

נוטל כיסוי - של קדרה שיש תורת כלי עליה, ואף על גב שהן עליה - לא איכפת לך, דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי (אלא) לכסות קדרה

הבית יוסף ביאר את דבריו –

בית יוסף אורח חיים סימן שט (לאות ד')

כלומר דגיזין הללו לא להניחם על כיסוי הקדרה נתכוין אלא להטמין הקדרה הילכך ליכא למימר בהו נעשה בסיס לדבר האסור

כלומר, לפי רש"י (להבנת הבית יוסף, לכל הפחות³), גיזי הצמר נועדו להיות מונחים סביב הקדירה, ולא עליה. לכן, אם כמה מהגיזים הגיעו לכיסוי הקדירה, אין זה נחשב מניח, אלא שוכח, ואינו נעשה בסיס לדבר האסור. אך אם התכוון לכסות את הקדירה בגיזים – נעשה בסיס לדבר האסור, ואין דרך לפתוח את הקדירה בשבת.

❖ הרחבות – לפי רש"י, מדוע ישנה הבחנה בין כיסוי חלקי וכיסוי שלם?

חזרה לדברי התוספות – בעלי התוספות מתרצים תירוץ המוכר לנו מהשיעור הקודם –

תוספות מסכת שבת דף נא עמוד א

ועל כן אומר ר"ת דלא חשיב כמניח, כיוון שדעתו ליטלו בשבת

בשיעור הקודם למדנו את התירוץ הזה עצמו מתוך דברי בעל המאור –

המאור הקטן מסכת שבת דף כג עמוד ב

הא דתניא טמן וכיסה בדבר הניטל וכו' פ"י הכיסוי היא תחת ההטמנה, והוא כיסוי לקדרה או לתבשיל בלא קדרה ואם היתה מגולה מקצתה אף על פי שכסה בדבר שאינו ניטל נוטל ומחזיר שמנער הקדרה והכסוי נופל. ואין אומרים זה נעשה בסיס לדבר האסור לפי שאינו אלא לצורך שעה ודעתו היה מאתמול ליטול ממנה בשבת

בשיעור הקודם למדנו את שיטת בעל המאור ור"ת, הסוברים שאם התכוון מראש להסיר את המוקצה במשך השבת, אינו נעשה בסיס לדבר האסור. לשיטתם, הוא הדין בהטמנה במוקצה – מכיוון שמתחילה ההטמנה נועדה להסרה במהלך השבת, אינו נעשה בסיס לדבר האסור.

אם כך, מדוע הגמרא מבחינה בין כיסוי חלקי לכיסוי שלם? תוספות מבארים שכוונת הגמרא היא שישנם מצבים בהם לא ניתן להטות את החלק המותר בטלטול בלא טלטול מוקצה באופן ישיר –

תוספות מסכת שבת דף נא עמוד א

אומר ר"ת ד...הכא מיירי בכיסוי כעין כלי חרס שנותנים על הקדרה, שהקדרה בלועה בתוכה, ואי אפשר לנער הכיסוי אלא אם כן יגביהו קצת. ור"י מפרש: כגון שטמן הקדרה בקופה בדבר הניטל, ולמעלה מן הקדרה מילא כל הקופה בדבר שאינו ניטל, שאי אפשר לו להגיע לקדרה אם לא יטלטל דבר שאינו ניטל בידיים

כלומר, הברייתא התכוונה להבחין בין מצב בו יש אפשרות מעשית להפיל את המוקצה בלא לטלטל אותו באופן ישיר, לבין מצב בו אין אפשרות שכזאת. יש לשים לב – לפנינו שני דיונים. האחד – אם נוצר בסיס לדבר האסור, מה שהיה אוסר את הסרת המוקצה ואת טלטול מכסה הקדירה. על כך אומרים בעה"מ ור"ת שמכיוון שמראש התכוון להסיר את המוקצה באמצע השבת, אינו נעשה בסיס. כפי שלמדנו בשיעור הקודם, במידה ולא נוצר בסיס, עדיין אסור לטלטל את המוקצה ישירות, אלא יש להפילו באופן עקיף. בעלי התוספות מבארים שההבדל בין הברייתא לבין המשנה טמון בזה – בשניהם לא מדובר על משהו שנעשה בסיס לדבר האסור. בברייתא מתואר מצב שאינו מאפשר להפיל את המוקצה באופן עקיף.

בעל המאור מציע כיוון אחר –

המאור הקטן מסכת שבת דף מז עמוד ב

קדרה שטמנה או שכיסה אותה בדבר שאינו ניטל בשבת, אין הקדרה נעשית בסיס להטמנה ולכסוי, לפי שאינם אלא לצורך שעה, ועוד שהטמנה וכסוי הם תשמישים לקדרה ואין הקדרה תשמיש להטמנה ולכסוי, לפיכך אין נעשה בסיס ... ולפי שהקדרה אינה נעשית בסיס, לפיכך התירו לו לנער את ההטמנה על ידי כסוי הקדרה כשטמן בדבר שאינו ניטל וכסה בדבר הניטל, וכן שכסה בדבר שאינו ניטל, אם היה מגולה מקצתו, שיש בידו לאחוז בקדרה ולנער ממנו הכסוי, נוטל ומחזיר. ואם לא היתה הקדרה מגולה כלל, כגון שהכיסוי חופף עליה עד הקרקע, אינו נוטל ומחזיר, לפי שאינו יכול לעשות לה טלטול מן הצד

³ ישנן מספר קושיות על שיטת הבית יוסף בביאור דברי רש"י. בהרחבות הובאה שיטת רע"א בשיטתו

כלומר – יש ליישב בין המשנה, בה נאמר שמותר לנער את גיזי הצמר, לבין הברייתא, ממנה משמע שאסור להסיר את המוקצה שבתוכו טמן את הקדירה. בעל המאור מבאר כך – הקדירה וכיסוי הקדירה אינם נעשים בסיס לדבר האסור, מפני שחומרי ההטמנה מיועדים לסייע לקדירה, ולא להיפך. כפי שלמדנו בשיעור הקודם, גם במצב בו החפץ אינו בסיס לדבר האסור, אסור לטלטל את המוקצה עצמו באופן ישיר. זהו ההבדל בין המשנה, בה מדובר על גיזי צמר שניתן להפיל בעקיפין, והברייתא, בה מדובר על הטמנה שאינה מאפשרת זאת.

גם בחידושים המיוחסים לר"ן מבאר את המשנה באופן זה –

חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף מט עמוד א

מטה על צדה קצת ונופלין מן העליונים עד שיתגלה קצת הכיסוי דלא חשיב הכיסוי בסיס שהרי אינו שם לצורך עצמו אלא לצורך הקדירה ולתשמישה

לסיכום הסוגיה עד כה –

מהמשנה (מסכת שבת פרק ד' משנה ב') עולה שניתן לנער את גיזי הצמר בהם טמן את הקדירה, למרות שהם מוקצים. אך מהברייתא (שם בדף נ"א ע"א) עולה שישנם מצבים בהם פעולה זו אסורה.

לפי רש"י (להבנת הבית יוסף) – עקרונית כיסוי הקדירה הוא בסיס לדבר האסור (הגיזים). במשנה מדובר על מצב בו התכוון להניח את הגיזים סביב הקדירה. מכיוון שלא הניח את הגיזים על הקדירה, לא נעשה בסיס לדבר האסור, ומותר לנער את אלו שהגיעו למכסה הקדירה.

לפי בעלי התוספות – מכיוון שמתכוון להסיר את הגיזים במשך השבת – לא נעשה כאן בסיס לדבר האסור. בדף נ"א מדובר על מצב בו ישנו קושי טכני לנער את המוקצה בלא טלטולו הישיר, ולכן אין אופן מותר להסיר את המוקצה מהקדירה.

לפי בעל המאור והחידושים המיוחסים לר"ן – אמנם גיזי הצמר הונחו על הקדירה. אך מטרת ההנחה היא לשמש את הקדירה, ולא את הגיזים. על כן כיסוי הקדירה אינו נחשב בסיס לדבר האסור.

מהי הסברא בדברי בעל המאור והחידושים המיוחסים לר"ן?

לכאורה הדברים קשורים לדברי תרומת הדשן בהם פתחנו בתחילת השיעור. נבחן את העיקרון מתוך לשונו של רש"י –

רש"י מסכת שבת דף מז עמוד א

לדבר האסור – לשלהבת ... שהכלי טפל לשלהבת בעודה בו

האדם שהניח את המוקצה על הבסיס לפני השבת מקצה את הבסיס, מכיוון שהבסיס קיבל ייעוד – החזקת המוקצה. מעתה הכלי טפל למוקצה. הבסיס משמש את המוקצה, וממילא נאסר מכל שימוש אחר.

השאלה היא מה מייצר את ה"שעבוד" הזה. עד כה הנחנו שכאשר המוקצה מונח על הבסיס, זה מה שמשעבד אותו לצורך כך. כל משמעותו של הבסיס הוא נשיאת הדבר האסור, ולכן הוא נאסר בעצמו. אך במקרה שלנו קורה דבר חריג. החפץ המוקצה הוא משמש את הבסיס. אמנם פיזית המוקצה נמצא על גבי הבסיס. אך מבחינת מטרת הושבתו עליו, המוקצה נועד לשמש את הבסיס, ולא להיפך. במצב זה, מי נחשב

הלכתית כ'משמש' את מי – מה שמחזיק את השני פיזית, או מה שמהותית משמש את השני?

לכאורה זו המחלוקת. לפי בעלי התוספות, שמצאו תירוץ אחר לבאר מדוע הבסיס אינו בסיס לדבר האסור, מסתבר שהבינו שמה שמגדיר את הבסיס הוא ההימצאות הפיזית. לפי בעל המאור ובעל החידושים המיוחסים לר"ן, מכיוון שהמוקצה משמש את החפץ עליו הוא נמצא, החפץ אינו נחשב בסיס של המוקצה, ועל כן טלטולו אינו נאסר בבסיס לדבר האסור.

להלכה –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנט סעיף א

מוכין, שטמן בהם דרך מקרה (כלומר, שלא ייחד אותם לשימוש קבוע), אסור לטלטלן, אלא מנער הכיסוי והן נופלות; וכגון שמקצתן מגולה, שאין זה טלטול אלא מצדו. ואם יחדן לכך, מותר לטלטלן.... ואף על פי שהם עליה לא איכפת לן, דלא נעשית בסיס להן

מגן אברהם סימן רנט ס"ק ו

דלא נעשית בסיס. דהא אין הכיסוי תשמיש להצמר אדרבה הצמר משמש להקדרה לחממו

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק כ סעיף נב

אין הבסיס נאסר בטלטול אלא אם הניח את המוקצה על הדבר המותר מכיוון שהוא רוצה שהדבר המותר ישמש את המוקצה, כמו השולחן שהניח עליו את הפמוטות. אבל אם המוקצה משמש את הדבר המותר, כמו האבן שהניחה על כיסוי החבית כדי שלא יפתחוהו חתולים, או שהניחה על דפי נייר לבל יתפזרו ברוח – מותר לטלטל את הדבר המותר

אוכל שנעשה בסיס לדבר האסור

בהמשך לסברא הקודמת – ישנם חפצים חשובים מדי, שאינם יכולים להפוך לבסיס לדבר האסור –

ספר כלבו סימן לא

אין אוכל נעשה בסיס לדבר האסור

הגהת הרמ"א על השולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיא סעיף ח

... צנון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים ולא השריש וגם לא נתכוין לזריעה, נוטלו, אף על פי שבנטילתו מזיז עפר ממקומו ... ואפילו הניחו עס מצטוד יוס להיות עס כל השבת. דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור

בעזרת ה' בשיעור 50 נעסוק בגדרי טלטול מן הצד, ושם נשוב ונלמד את הסוגיה כאן. הרמ"א פוסק שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור.

פוסקים רבים ביארו שכוונתו היא שכך הדין במקרה המסוים בו הוא עסק, מכיוון שבמקרה זה מדובר במוקצה (העפר) שנועד לשמש את האוכל (הצנון) –

מגן אברהם סימן שיא ס"ק כג

דאין באוכלין משום. כלומר – דלא היתה כונתו שיהא האוכל משמש לעפר, אדרבה העפר משמש לאוכל ... ובאמת אין חילוק בין אוכלים לכלים

אך להזכירנו, כבר נתקלנו בהבחנה בין אוכל לבין דברים אחרים – הרמב"ם פוסק שכלים שמיועדים לסחורה הם מוקצים. לכאורה פסיקה זו היא נגד הגמרא, האומרת שהאוכל שמיועד לסחורה אינו מוקצה (אלא לדעת רבי יהודה, ואין הלכה כמותו!) על כך למדנו את דברי האור שמח, שהבחין בין כלים המיועדים לסחורה, לבין אוכל המיועד לסחורה. ביאורו ברמב"ם (ולהלכה!) הוא שאוכל הוא דבר שאדם לא מקצה משימוש. גם בעניין בסיס לדבר האסור האור שמח ממשיך לשיטתו –

אור שמח הלכות שבת פרק כה הלכה טו

לא מצאנו דיהיה בסיס לדבר האסור אלא כלי, אבל אוכל דאמרו דכל מידי דחזי לאינש לא מקצי דעתיה מיניה לא שייך דיהא נעשה בסיס

❖ **הרחבות – האם האבן על החבית היא בסיס לחבית או ליין?**

בש"כ פוסק שניתן לסמוך על שיטה זו בשעת הדחק –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק כ סעיף עח

גם דברי אוכל הראויים לאכילה ייהפכו להיות בסיס לדבר האסור, ואסורים בטלטול, אם הניחו עליהם מוקצה עם כניסת השבת

שם הערה רנה

בשעת הדחק יש להקל דאוכל לא נעשה בסיס

**רבנות
סימן שט סעיף ב ד ה**

סיכום

הגדר והטעם של קריטריון ההנחה

בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ב ע"ב) רב אומר שבסיס לדבר האסור נאסר רק אם המוקצה הונח, ולא נשכח, על הבסיס. תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קצ"ג) מבאר שאיסור טלטול הבסיס לדבר האסור הוא מפני שהאדם מקצה דעתו מהבסיס, מכיוון שמודע לכך שהמוקצה ימנע את טלטולו. מהגדרה זו נובע שתנאי הכרחי שהבסיס יאסר, היא המודעות של המניח לכך שהמוקצה הונח על הבסיס.

מתוך הגדרה זו נבחנו מספר מצבי ביניים –

הנחה סתמית, והנחה זמן רב קודם השבת

אם הניח את המוקצה על הבסיס במודעות לכך שהבסיס יישא את המוקצה לזמן מה, הכולל את השבת, המוקצה יאסר, גם אם אינו זוכר את המוקצה והבסיס בכניסת השבת.

אך אם מראש, בשעת ההנחה, התכוון להסיר את המוקצה לפני כניסת השבת, הבסיס לא יאסר, גם אם לא עשה זאת בפועל. אם הניח את המוקצה על הבסיס באופן סתמי, בזמן שסביר שלא חשב על כך שהמוקצה יישאר מונח על הבסיס בכניסת השבת, גם במצב זה הבסיס אינו נאסר.

תרומת הדשן מגדיר שכל הנחה הנעשית ביום ששי בהכרח כוללת מודעות לכך שהשבת קרבה. לעומתו, הבית יוסף סובר שאין בכך הכרח, ומסתבר שלשיטתו רק הנחה סתמית הסמוכה לשבת תאסור את הבסיס.

מתוך כך השש"כ מכריע שאפילו אם ההנחה נעשתה על דעת כך שהמוקצה יישאר על הבסיס בשבת, אין זה אוסר את הבסיס עדיין, עד שמצב זה יישאר בכניסת השבת. ממילא, אם האדם שינה את דעתו, והתכוון להסיר את המוקצה מהבסיס לפני כניסת השבת – הבסיס אינו נאסר.

בסיס אקראי

האם הנחת המוקצה במקום בו רגילים לאחסן חפצים (מגירה, ארון, ארגז וכדו') על גבי דברים שמותר לטלטלם הופך את החפצים שבהם לבסיס לדבר האסור?

על סמך החלק הקודם, תרומת הדשן אומר שאם המוקצה הונח ביום ששי, הרי שהמניח מודע לכך שאסר את טלטול החפצים שתחתיו. לעומת זאת, במשך השבוע אדם אינו חושב על חפצים כ'מוקצה', ועל כן הבסיס לא יאסר.

המג"א מסכים עם העיקרון של תרומת הדשן, ועל בסיסו הקל יותר. המג"א פוסק שכל הנחה אקראית אינה אוסרת, מכיוון שהאדם לא מתכוון לאסור את הבסיס.

הפוסקים מתירים לסמוך על המג"א בעת הצורך (שו"ע הרב, משנה ברורה ועוד).

כוונה להסיר בין השמשות

מתוך הגדרת תרומת הדשן מתברר שהבסיס יאסר בטלטול רק אם ישנה מודעות להקצאת הבסיס משימוש בכניסת השבת. כך נלמד מדברי רש"י (דף קמ"ב ע"ב ד"ה "אלא"). הבית יוסף מציין לאור זאת שאפילו אם הניח בערב שבת, ושכח בין השמשות, היה מקום להקל.

הפוסקים לא הקלו עד כדי כך. אם החפץ הונח מתוך ידיעה, יש צורך בכוונה חיובית להסיר את המוקצה מהבסיס לפני שבת בכדי שלא יהפוך לבסיס. אם הניח את המוקצה בכוונה תחילה ומתוך מודעות, ובכניסת השבת החפץ לא היה בתודעתו, ודאי שהחפץ יהיה בסיס. אך הגרש"ז פסק שאם התכוון להסיר את המוקצה לפני השבת, הבסיס אינו בסיס לדבר האסור, גם אם לא הספיק להסיר את המוקצה בפועל.

דעת בעלים

בתחילת השיעור הקודם הובאה הגמרא (דף מ"ד ע"ב) בה רב יהודה אומר בשם רב שמיטה שאינה מיוחדת למעות תהפוך לבסיס לדבר האסור אם מעות מונחות עליה בין השמשות. אם המעות אינן מונחות עליה בין השמשות, אסור לטלטל את המעות כל עוד המעות עליה.

כיצד המעות הונחו עליה במהלך השבת? בעלי התוספות מבארים שהמעות הונחו על ידי נכרי וכדו'. אם כך, ישראל לא הניחם, אז מדוע בסיפא נאמר שהמיטה נעשית בסיס לדבר האסור? בעלי התוספות מבארים שהנחת הנכרי תיצר בסיס לדבר האסור רק אם הניח מדעת הבעלים.

אנו למדים מכך שהבסיס נאסר רק אם ההנחה נעשתה על ידי, או מרצון, בעל הבסיס. וכ"פ הרמ"א (סימן ש"ט סעיף ד).

מהו 'בסיס'?

מהמשנה (מסכת שבת פרק ד' משנה ב') עולה שניתן לנער את גיזי הצמר בהם טמן את הקדירה, למרות שהם מוקצים. אך מהברייתא (שם בדף נ"א ע"א) עולה שישנם מצבים בהם פעולה זו אסורה. לפי רש"י (להבנת הבית יוסף) – עקרונית כיסוי הקדירה הוא בסיס לדבר האסור (הגיזים). במשנה מדובר על מצב בו התכוון להניח את הגיזים סביב הקדירה. מכיוון שלא הניח את הגיזים על הקדירה, לא נעשה בסיס לדבר האסור, ומותר לנער את אלו שהגיעו למכסה הקדירה.

לפי בעלי התוספות – מכיוון שמתכוון להסיר את הגיזים במשך השבת – לא נעשה כאן בסיס לדבר האסור. בדף נ"א מדובר על מצב בו ישנו קושי טכני לנער את המוקצה בלא טלטולו הישיר, ולכן אין אופן מותר להסיר את המוקצה מהקדירה. לפי בעל המאור והחידושים המיוחסים לר"ן – אמנם גיזי הצמר הונחו על הקדירה. אך מטרת ההנחה היא לשמש את הקדירה, ולא את הגיזים. על כן כיסוי הקדירה אינו נחשב בסיס לדבר האסור. למעשה בשו"ע שמותר לנער את ההטמנה, וביארו המג"א, משנ"ב ושש"כ שזהו מכיוון שהגדרת ה'בסיס' תלויה בכך שהוא משמש את המוקצה. מכיוון שבמקרה זה, המוקצה משמש את הבסיס, טלטול הבסיס אינו נאסר.

אוכל שנעשה בסיס לדבר האסור

בלשון הכלבו והרמ"א נאמר שאוכל אינו נעשה בסיס לדבר האסור. המג"א ביאר שהכוונה היא לדין הקודם. כאשר מוקצה משמש את האוכל, האוכל אינו נעשה בסיס לדבר האסור. אך האור שמח ביאר שאוכל אינו נעשה בסיס לדבר האסור, מכיוון שלעולם אדם לא מקצה דעתו ממנו. אם כך, לפי המג"א, האוכל אינו נאסר אם המוקצה משמש אותו, כיסוד האחרון שלמדנו. לפי האור שמח, האוכל אינו נעשה בסיס לדבר האסור אם אדם אינו עשוי להקצות את דעתו ממנו, כדברי תרומת הדשן בהם יחידה זו נפתחה. השש"כ פוסק שבשעת הדחק ניתן לסמוך על האור שמח.

בשיעור זה עסקנו בגדרי בסיס לדבר האסור. בשיעור הבא נשלים גדרים נוספים.